

1-Türkçülüğün Tarihi

Ahmet Vefik Paşa'nın bu bilimsel Türkçülükten başka, bir de sanat Türkçülüğü vardı. Evinin bütün fertlerinin mobilyaları ve ailesi fertlerinin elbiseleri genellikle Türk ürünüydü. Hatta, çok sevdiği kıyafet Avrupa modeli bir terlik almak için çok ısrar ettiği hâlinde, Evine Türk ürünlerinden başka bir şey giremez" diyerek bu arzusuna engel oldu. Ahmet Vefik Paşa'nın başka bir orijinalitesi de, Moliere'in komedilerini Türk geleneklerine adapte etmesi ve bahısların adlarını ve kimliklerini Türkleştirerek Türkçeye aktarması ve milli bir sahneden oynatması idi.

Türkçülüğün Tarihi

(Ziya Gökalp-Türkçülüğün Esasları)

Türkçülüğün yurdumuzda ortaya çıkmasından önce Avrupa'da Türklükle ilgili iki hareket olmuştur. Bulardan birincisi Fransız Turquerie denilen, Türk hayranlığıdır. Türkiye'de yapılan ipekli ve yün dokumalar, halılar, kilimler, çiniler, demir marangoz işleri, ciltçilerin, tezhipçilerin yaptıkları ciltler ve tezhipler, mangallar, pamdanlar, vb. Gibi Türk sanat eserleri çoktan Avrupa'daki sanat severlerin dikkatini çekmişti. Bunlar, Türklerin eseri olan bu güzel şeyleri binlerce lira vererek toplarlardı ve evlerinde bir Türk salonu veya Türk odası oluşturdular. Bazıları da bunları başka milletlere ait güzel şeylerle birlikte, bibliotekalarında sergilerdi. Avrupalı ressamların Türk hayatıyla ilgili yaptıkları tablolar ile, pairlerin ve filozofların Türk ahlakını nitelendirme amacıyla yazdıkları kitaplar da Turquerie'nin içine girerdi. Lamartine'in, Auguste Comte'un Pierre Laffitte'in, Ali Paşa'nın özel sekreterleri olan Mismer'in, Pierre Loti'nin, Farrere'in Türklerle ilgili dostça yazıları bunların örneklerindedir. Avrupa'daki bu hareket tamamen Türkiye'deki Türklerin güzel sanatlardaki ve ahlaktaki yüksekliklerinin bir sonucudur.

Avrupa'da ortaya çıkan ikinci harekete de Türkiyat (Türkoloji) adı verilir. Rusya'da, Almanya'da, Macaristan'da, Danimarka'da, Fransa'da, İngiltere'de, birçok bilim adamları eski Türklere, Hunlara ve Moğollara ait tarihi ve arkeolojik araştırmalar yapmaya başladılar. Türklerin eski bir millet olduğunu oldukça geniş bir alanda yayımlı bulduğunu ve çepitli zamanlarda dünya egemenliğine yapıyor devletler ve yüksek medeniyetler kurduğunu meydana koydular. Gerçi bu sonuncu araştırmaların konusu Türkiye değil, eski Doğu Türkleri idi. Fakat, birinci hareket gibi, bu ikinci hareket de yurdumuzdaki bir takım fikir adamlarının ruhuna etkisiz kalmıyordu. Özellikle Fransız tarihçilerinden Deuignes'in Türkler Hunlar ve Moğollara ait yazılmış olduğu büyük tarihle; İngiliz bilim adamlarından Sir Davids Lumley'in Üçüncü Selime ithaf ettiği Kitab-ı Ylmün Nafi (yazılı bilim kitabı) adındaki genel Türk grameri, aydınlatma ruhunda büyük etkiler yaptı. Bu ikinci eser, yazarı tarafından İngilizce yazılmıştı. Bir süre sonra annesi bu kitabı Fransızca'ya çevirerek Sultan Mahmut'a ithaf etti. Bu eserde, Türkçenin çepitli dallarından başlık, Türk medeniyetinden, Türk etnografyasından ve tarihinden söz ediliyordu.

Sultan Abdülaziz'in son dönemi ile Sultan Abdülhamid'in ilk devirlerinde, İstanbul'da büyük bir düşünce hareketi görüldü. Burada hem bir Encümen-i Daniş (akademi) oluşmaya başlamış, hem de bir Darülfünun (üniversite) kurulmuştur. Bundan başlık askeri okullar yeni bir ruhla yükselmeğe başlamıştı.

O zaman bu Darülfünun'da Tarih Felsefesi profesörü Ahmet Vefik Paşa'ydı. Ahmet Vefik paşa, Pecere-i Türkiye'yi (Türklerin soy kökeni) Doğu Türkçesi'nden İstanbul Türkçesi'ne çevirdi. Bundan başlık, Osmani (Osmanlı lehçesi) Türk lügati hazırlayacak Türkiye'deki/Türkçenin genel ve büyük Türkçenin bir lehçesi olduğunu ve bundan başlık Türk lehçeleri bulunduğunu aralarında da karıştıralar yaparak meydana koydu.

Ahmet Vefik Paşa'nın bu bilimsel Türkçülükten başka, bir de sanat Türkçülüğü vardı. Evinin bütün fertlerinin mobilyaları ve ailesi fertlerinin elbiseleri genellikle Türk ürünüydü. Hatta, çok sevdiği kıyafet Avrupa modeli bir terlik almak için çok ısrar ettiği hâlinde, Evine Türk ürünlerinden başka bir şey giremez" diyerek bu arzusuna engel oldu. Ahmet Vefik Paşa'nın başka bir orijinalitesi de, Moliere'in komedilerini Türk geleneklerine adapte etmesi ve bahısların adlarını ve kimliklerini Türkleştirerek Türkçeye aktarması ve milli bir sahneden oynatması idi.

Darülfünun'un bir profesörü Türkçülüğün bu ilk esaslarını kurarken, askerî okullardan sorumlu bakan olan başlık Kahraman Süleyman Paşa da Türkçülüğü askerî okullara sokmağa çalışıyordu. Süleyman Paşa'nın Türkçülüğünde, Deguignes'in olmuştur, diyebiliriz. Çünkü yurdumuzda ilk defa olarak Çin kaynaklarına dayanarak Türk tarihi yazan Süleyman Paşa, bu eserde özellikle Deuignes'i kaynak almıştı. Süleyman Paşa Tarih-i Alem (Dünya Tarihi) adlı eserinin başlığında, bu kitabı niçin başladığını anlatırken diyor ki: "Askerî okulların başlığa geçince, bu okullara gerekli olan kitapların dilimize çevrilmesini uzmanlara bıraktım. Fakat şıra tarihe gelince, bunun çeviri yoluyla yazılmayacağını düşündüm. Avrupa'da yazılan kitapları ya dinimize, veya milliyetimize (Türklüğümüze) ait karalamalarla doludur. Kitaplardan hiç birisi dilimize çevirilip de okullarımızda okutturulamaz. Bu nedenledir ki, okullarımızda okunacak tarih kitabının yazılması için ben üzerime aldım. Yazdığım bu kitapta gerçeğe ters hiç bir söze rastlamayacağı gibi, dinimize ve milliyetimize ters düşecek hiç bir sözle karışılmamalıdır. Bu yoktur."

Avrupa tarihlerindeki Hunlar'ın, Çin tarihindeki Hiyong-nu'lar olduğunu ve bunların Türklerin ilk dedeleri bulunduğunu ve Oğuz Han'ın Hiyong-nu devletinin kurucusu Mete olması gerektiğini bize ilk kez öğreten Süleyman Paşa'dır. Süleyman Paşa, bundan başlık, Cevdet Paşa gibi, dilimizin grameriyle ilgili bir kitap da yazdı. Fakat bu kitabı Cevdet Paşa gibi, Kavaid-i Osmaniye (Osmanlı kuralları) adını vermedi. Çünkü, dilimizin Türkçe olduğunu biliyordu ve Osmanlı adını altında üç dilden yapmış bir dil olamayacağını anlamıştı. Süleyman Paşa, bu konudaki düşüncesini, Ta'lihi Osmaniye (Osmanlı edebiyat öğrenimi) adıyla bir kitap yayımlayan Recaizade Ekrem Bey'e yazdığı bir mektupta

meydana koydu. Bu mektupta diyor ki: “Osmanlı edebiyatı demek, doğru değildir. Ayrıca, dilimize Osmanlı dili ve milletimize Osmanlı milleti demek de yanlışdır. Çünkü Osmanlı tabiri yalnız devletimizin adıdır. Milletimizin adı ise, yalnız Türk’tür. Bundan dolayı dili de Türk dilidir, edebiyatımız da Türk edebiyatıdır.”

Süleyman Paşa, askeri okulların ilk kısmında okunmak üzere, Esmâ-yı Türkiye (Türk isimleri) adlı kitabı da Osmanlıcanın etkisi altında Türkçe kelimelerin unutulmaması amacıyla yazmıştır.

Görülüyor ki, Türkçülüğün ilk babaları Ahmet Vefik Paşa ile Süleyman Paşa’dır. Türk ocaklarında ve diğer Türkçü kuruluşlarının büyük boyda resimlerini asmak, değerlilik gereğidir.

Türkiye’de Abdülhamid bu kutsal akımı durdurmağa çalışırken, Rusya’da iki büyük Türkçü yetiyordu. Bunlardan Mirza Fethali Ahundzade’dir ki, Azeri Türkçesi’nde yazdığı orijinal komediler bütün Avrupa dillerine çevrilmiştir. ikincisi, Kırym’da Tercüman gazetesini çıkaran Gaspıralı Ysmail’dir ki, Türkçülükteki ilkesi dilde, fikirde ve ipte bir. Tercüman gazetesini Kuzey Türkleri anladığı kadar Doğu Türkleri ile Batı Türkleri de anladı. Bütün Türklerin aynı dilde birleşmelerini anladı. Bütün Türklerin aynı dilde birleşmelerinin mümkün olduğuna bu gazetenin varlığı canlı bir delildir.

Abdülhamid’in son devrinde, İstanbul’da Türkçülük akımı tekrar uyanmağa başladı.

Rusya’dan İstanbul’a gelen Hüseyin-zade Ali Bey, Tıbbiye’de Türkçülük esaslarını anlatıyordu. Turan ismindeki şiiri, Turancılık idealinin ilk dýba vurumu idi. Yunan savaşı (1897) başladığı sırada, Türk pair Mehmet Emin bey: Ben bir Türk’üm, dinim, cinsim uludur. Dizesi ile başlayan ilk şiirini yayınladı. Bu iki şiir haber veriyordu Hüseyin-zade Ali Bey, Rusya’daki milliyetçilik akımlarının etkisiyle Türkçü olmuştur. Özellikle, daha kolejde iken, Gürcü gençlerinden son cümle milliyetçi olan bir arkadaşına ona milliyet akımını açıklamıştır.

Türk pairi Mehmet Emin Bey’e Türkçülüğü anlatan kendisinin söylediğine göre Afganlı Peyh Cemaleddin’dir. Myrza Peyh Muhammed Abduh’ün Kuzey Türkleri arasında Fahreddin oğlu Rızaeddin’i yetiştiren bu büyük İslam lideri Türkiye’de Mehmet Emin Bey’i bularak hak dilinde, halk vezninde millet sevgisiyle dolu şiirler yazmasını söylemişti.

Türkçülüğün ilk devrinde, Deguignes tarihinin etkili olduğunu görmüştük. İkinci devirde, Leon Cahun’ün Asya Tarihine Giriş kitabının büyük etkisi oldu. Necip Asım Bey, birçok eklerle bu kitabın Türklerle ilgili bölümünü Türkçe’ye aktarmıştır. Bey’in bu kitabı, her tarafta, Türkçülüğe doğru eğilimler uyandırdı. Ahmet Cevdet Bey, Yıldırım gazetesini Türkçülüğün baskınına haline koydu. Emrullah Efendi, Veled Çelebi ve Necip Asım Bey bu Türkçülüğün ilk mücahitleri idi.

Fakat, ikdam gazetesi etrafında toplanan bu Türkçülerden özellikle Fuat Raif Bey’in Türkçe’yi sadeleştirmek konusunda yanlış bir teoriyi izlemesi Türkçülük akımının değer kaybetmesine neden oldu. Bu yanlış, tasfiyecilik (arş Türkçecilik)

“Arş Türkçecilik” dilimizden Arap, acem köklerinden gelmiş bütün kelimeleri çıkararak, bunların yerine Türk kökünü doğmuş eski kelimeleri, veya Türkçe köklerden yeni eklerle yapılacak yeni Türk kelimeleri yerleştirmek demektir. Bu tezinin uygulamasını göstermek için yayınlanan bazı makaleler ve mektuplar, zevk sahibi olan okuyucuları tiksindirmeğe başladı. Halk diline yerleşmiş olan Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçe’den çıkarmak bu dili en canlı kelimelerden, dini, ahlaki, felsefi kavramlardan yoksun kılacaktır. Türkçe köklerden yeni yapılan kelimeler gramer esaslarını altüst edeceğinden başka, halk için yabancı kelimelerden daha yabancı, daha bilinmezdi. Bundan dolayı bu hareket dilimizi sadeliğe, açıklığa doğru götürecektir. Karşıyıkta ve karanlıkta doğru götürüyordu. Bundan başka, doğal kelimeleri atarak onların yerine yapay kelimeler koymağa çalışarak dil yerine yapay bir Türk esperantosunu oluşturmuyordu. Ülkenin ihtiyacı ise, böyle yapma bir esperantoya değil, bildiği ve anladığı, ve yapmacık olmayan kelimelerden oluşmuş bir anlaşma aracı idi. Şöyle, bu nedenden dolayı, ikdamdaki arşçılık akımından yansıyan zarar meydana geldi.

Bu sırada Tıbbiye’de bekillenen gizli bir ihtilal örgütünde Pan-Türkizm, Pan-Ottomanizm, Pan-İslamizm ideallerinden hangisinin gerçekte daha uygun olduğu tartışılıyordu. Bu tartışma Avrupa’daki ve Mısır’daki Genç Türklerle de yansıyan kimileri Pan-Türkizm idealini kimileri de Pan-Ottomanizm idealini kabul etmişlerdi. O zaman Mısır’da çıkan Türk gazetesinde Ali Kemal Osmanlı Birliği fikrini ileri sürerken Akçura - oğlu Yusuf Bey’le Ferit Bey Türk birliği politikasını öneriyorlardı.

Bu sırada Hüseyinzade Ali Bey İstanbul’dan ve Adaoğlu Ahmet Bey Paris’ten Bakı’ye gelmişler ve orada mücadele için el ele vermişlerdi. Topçubaşıoğlu da bunlara katıldı. Bu üç kişi, orda o zamana kadar hakim olan Sünnilik ve Şii çekişmelerini gidererek Türklük ve İslamîlik çerçevesindeki bir örgütlenmede bütün Azerbaycanlıları toplamağa çalıştılar.

23 Temmuz (1908) hareketinden sonra, Türkiye’de Osmanlıçılık düşüncesi hakim olmuştur. Bu sıralarda yayınlanmaya başlayan Türk Derneği dersini, gerek bu nedenden gerek yine arş Türkçecilik akımına kapılmadan dolayı hiç bir raibet görmecektir.

31 Mart’ün sonra, Osmanlıçılık fikri eski geçerliliğini kaybetmeğe başladı. Zamanında Abdülhamid’e İslam Birliği düşüncesini açıklamış olan Alman Kayzer’i, bu fırsattan yararlanarak, Sultanahmet Meydanı’nda İslam Birliği adıyla

miting yapıldı. Bu günden itibaren, ülkemizde, gizli İslam Birliği örgütlenmeye başladı. Genç Türkler, "Osmanlılar ve İslam Birliği taraftarı" olmak üzere, iki karış guruba ayrılmağa başladı. Osmanlılar kozmopolit, İslam Birliği taraftarları ise, ultramonten idiler. Her iki akım da ülke için zararlıydı. Ben, 1910 kongresinde Selanik'te Genel Merkez üyeliğine seçildiğim sırada, politik görünüş böyleydi.

Bu sırada, Selanik'te Genç Kalemler adında bir dergi çıkıyordu. Derginin başyazarı Ali Canip Bey ile, bir gece, Beyaz Kule bahçesinde konuşuyorduk. Bu genç bana dergisinin dilde sadeliğe doğru bir dönüşüm gerçekleştirilmeğe çalıştığını; Ömer Seyfettin'in dil hakkındaki bu fikirleri tamamiyle benim düşüncelerime uyuyordu. Gençliğimde Tapıkula'da tutuklu bulunduğum sırada erlerin mülazım-ı evvel ve evvel mülazım (teğmen), Trablus-ı Garp'ta Garp Trablus'u (Libya), Trablus-ı Pam'da Pam Trablus'u demeleri bende şu kesin yargıyı uyandırmıştı:

Türkçe'yi yeniden düzenlemek için, bu dilden bütün Arapça ve Farsça kelimeleri değil, Arap ve Fars kurallarını atmak, Arap ve Farsça kelimelerden de Türkçe'yi çıkararak, Türkçe karışlı bulunmayanları dilde bırakmak.

Bu düşünceyle ilgili bazı yazılar yazmış isem de, yayınlanmağa fırsat bulamamıştım. Nasıl ki, Türkçülük hakkında yazı yazmağa bir fırsat çıkmamıştı. Daha on beş yaşında iken Ahmet Vefik Paşa'nın Lehçe-i Osmani'yi ile Süleyman Paşa'nın Tarih-i Alem'i bende Türkçülük fikri uyandırmıştı. 1896 da İstanbul'a geldiğim zaman, ilk aldığımız kitap Leon Cahun'un tarihidir. Bu kitap, adeta, Pan-Türkizm ülküsünü özendirmeğe, üzere yazılmış gibidir. O zaman Hüseyin Bey'le temas ederek, Türkçülük hakkındaki görüşlerini öğreniyordum.

Özetle on yedi- on sekiz yıldan beri Türk milletinin sosyolojisini incelemek için harcadığım çalışmaların ürünleri kafamın içinde duruyordu. Bunları meydana atmak için yalnız bir nedenin oluşması gerekiyordu. İşte, Genç Kalemler'de Ömer Seyfettin'in baktığı olduğu fikir mücadelesi bu sebebi hazırladı. Fakat ben dil meselesini yeterli görmeyerek Türkçülüğün idealleriyle bütün programıyla ortaya atmak gerektiğini düşündüm. Bütün bu fikirleri kapsayan Turan şiirini yazarak Genç Kalemler'de yayınladım. Bu şiir tam zamanında yayınlamıştı.

Çünkü Osmanlı'dan da İslam Birliği fikrinden de ülke için tehlikeler doğacağını gören geç ruhlar, kurtarıcı bir ideal arıyorlardı. Bu idealin ilk kıvılcığı idi. Ondan sonra sürekli bu şiirdeki esasları açıklamak ve yorumlamakla uğraştım.

Turan şiirinden sonra Ahmet Hikmet Bey, Altın ordu makalesinin yayınladı. İstanbul'da, Türk Yurdu dergisi ile Türk Ocakları Cemiyeti kuruldu. Halide Edib Hanım, Yeni Turan adlı romanı ile, Türkçülüğün büyük birini de verdi. Hamdullah Suphi Bey, Türkçülük bir öndeki oldu. İsimleri yukarıda geçen veya geçmeyen bütün Türkçüler gereke Türk Yurdu'nda, gerek Türk Ocakları'nda birleşerek beraber çalıştılar. Fuat Köprülü, Türkoloji alanında büyük bir bilim adamı oldu. İlmî eserleri ile, Türkçülüğün aydınlatılması için büyük bir emek harcadı.

Yakup Kadri, Yahya Kemal, Falih Rıfkı, Refik Halit, Reşat Nuri, Beyler gibi yazarlar ve Orhan Seyfi, Faruk Nafiz, Yusuf Ziya, Hikmet Nazım, Vala Nurettin beyler gibi şiirler yeni Türkçe'yi güzelleştirdiler. Müfide Ferit Hanım da, gerek deşerli kitaplarıyla, gerek Paris'teki yüksek konferansları ile Türkçülüğün yükselmesine büyük emekler harcadı.

Türkçülük dünyası bugün o kadar genişlemiştir ki, bu alanda çalışıp sanatçılarla bilim adamlarının isimlerini saymak ciltlerle kitap gerektirir. Yalnız, Türk mimarlığında, Mimar Kemal Bey'i unutmamak gerekir. Bütün genç mimarların Türkçü olmasında büyük bir etkisi vardır.

Bununla beraber, Türkçülüğün ait bütün bu hareketler verimsiz kalacaktır, eğer Türkleri Türkçülük ideali çevresinde birleştirerek bu tehlikesinden kurtarmayı başaran büyük bir dahi ortaya çıkmazsa. Bu büyük dahinin adını söylemeğe gerek yok. Bütün dünyayı Gazi Mustafa Kemal Paşa adını kutlu bir kelime sayarak, her an saygıyla anmaktadır. Eskiden Türkiye'de, Türk milleti her bir önemli yere sahip değildi. Bugün, her hak Türk'ündü. Bu topraktaki egemenlik Türk egemenliğidir. Politikada kültürde, ekonomide hep Türk halkı egemendir. Bu kadar esin ve büyük inkılabı yapan kişi Türkçülüğün en büyük adamıdır. Çünkü, düşünce kolaydır. Fakat, yapmak ve özellikle başarı ile sonuçlandırmak çok güçtür.